

بررسی مؤلفه‌های سرمایه جنسی در رمان‌های پر تیراژ فارسی

شاپور بهیان^۱، مرجان زرنندی^{۲*}، پریخ امامی^۳

۱- استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی مبارکه، اصفهان، ایران

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی دهاقان، اصفهان، ایران

۳- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی دهاقان، اصفهان، ایران

چکیده

توجه به سرمایه جنسی به عنوان یکی از اشکال سرمایه، دیدگاهی تازه و قابل بررسی و تامل است. حکیم با الهام گرفتن از تقسیم بندی بوردیو درباره انواع سرمایه، عنوان می‌کند که سرمایه جنسی نقش مهمی را در مناسبات قدرت در سطوح مختلف جامعه ایفا می‌کند. ایشان اعتقاد دارد این سرمایه دارای ۶ مؤلفه است و در فرهنگ‌های خاص می‌تواند مفاهیم این مؤلفه‌ها متعدد باشد. اگر اعتقاد داشته باشیم که ادبیات آئینه تمام نمای ملت‌هاست، بنابراین داستان و رمان می‌تواند در بازتابش فرهنگ عمومی جامعه، نقشی بسیار مهم و ارزشمندی را ایفا کند و اندیشه‌ها، باورها و عملکردهای ملت‌ها را به یکدیگر بنمایاند. با پذیرش اصل بازتابی بودن ادبیات در این پژوهش سعی شده به بررسی مؤلفه‌های سرمایه جنسی در ادبیات پر تیراژ دهه اخیر پرداخته شود. روش تحقیق تحلیل محتوای جهت دار بر اساس دیدگاه سرمایه جنسی بوده، بدین منظور مشخصات ۴۷ کتاب که در زمینه ادبیات داستانی در ۱۴ سال گذشته بیش از ۱۰ نوبت چاپ داشته‌اند، در اختیار محقق قرار گرفت و از این میان بر اساس اشباع نظری تعداد

۱۲ رمان به شیوه کاملاً تصادفی انتخاب و تحلیل شدند. نتایج تحقیق نشان داد مقوله‌های زیبایی و جذابیت جنسی در زنان و مقوله‌های جذابیت جنسی و مؤلفه‌های اجتماعی در مردان از اهمیت بیشتری برخوردارند. همچنین مولفه روابط جنسی در رمان‌های مذکور مطرح نشده‌اند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه جنسی، جامعه‌شناسی ادبیات، رمان پرتیراژ، تحلیل محتوا.

مقدمه

جامعه‌شناسی، تجسم شیوه‌های متعدد تفکر درباره جامعه است و ادبیات، نتیجه فعالیت‌های زیبایی‌شناسانه بر زبان بوده و با ساخت ذهن‌های خاص و تصویر سازی و خیال پردازی خالقان آن همراه است (وحید: ۲: ۱۳۹۰). ادبیات نماینده زندگی و یک حقیقت اجتماعی است و جامعه‌شناسی ادبیات به لحاظ تئوریک بر تعاملات جامعه و ادبیات تمرکز دارد و تحقیقات تاریخی بیشتر مبین باز نمود شرایط اجتماعی در ادبیات است. آثار ادبی مانند دیگر آثار هنری بازتاب دهنده محیطی هستند که در آن خلق می‌شوند. از مهمترین رویکردهای مطرح در این حوزه رویکرد بازتاب^۱ است که عنوان می‌نماید هنر همواره چیزی درباره جامعه به ما می‌گوید (الکساندرز، ۱۳۹۰: ۶۵) همانگونه که لوکاس هدف اصلی خود در ادبیات را تشریح نظریه بازتاب فکر می‌داند که در آن بر تاثیر شرایط وجودی زندگی بر آثار هنری معاصر آنها تاکید می‌شود (رادورراد، ۱۳۹۰: ۸۶) بنا به عقیده گلدمن هر اثر برجسته ادبی دربر گیرنده جهان بینی گروه است و نویسنده کار گزار این جهان بینی است. جهان بینی مجموعه آرزوها، احساسها و اندیشه‌هایی است که اعضای گروه یا بیشتر افراد طبقه ای را در بر می‌گیرد. یکپارچگی هر اثر بستگی به این جهان بینی دارد. بنابراین بین کلیت یک اثر و کلیت اوضاع اجتماعی دوره ای که اثر در آن تکوین یافته است، هم ارزی کامل وجود دارد (گلدمن، ۱۳۷۹: ۱۱). از این دیدگاه رمان یک میدان به تمام معنا دیالکتیکی است که نویسنده با بیان آنچه گمان می‌کند به جهان داستان زینده است، در واقع آنچه را آرزو می‌کند در جهان راستین پدید آید بیان می‌کند. به این ترتیب گزارش او جهان بینی و اندیشه‌شناسی این یا آن لایه، طبقه یا گروه اجتماعی است. نویسنده بی آنکه خود از مکانیسم کار خود آگاه باشد، گزارشگر راستین این

یا آن میانه اجتماعی است. او می‌تواند با تخیل خود داستان اثر خود را بیافریند، ولی هرگز نخواهد توانست ارزشها و قانون‌هایی را که بر زندگی قهرمانان داستان خود فرمانروا هستند، اختراع کند (گلدمن، ۱۳۹۱: ۳۵۷). گلدمن در بررسی خود در مورد جامعه‌شناسی ادبیات و رمان بر اساس روش ساخت‌گرایی تکوینی تاکید دارد که باید تطابقی بین ساخت اجتماعی و ساخت‌های شکل‌گرفته در آثار فرهنگی و هنری وجود داشته باشد. بنابراین ادبیات می‌تواند بازتابی از هنجارها و ارزش‌های اجتماعی مسلط بر یک جامعه در عصر خاصی باشد. رمان زاینده عصر مدرنیته است و مدرنیته یکی از مهمترین روره‌های تاریخی زندگی بشر است. این عصر از دو جهت رنگ و بویی خاص دارد نخست اینکه از این دوره از دوره‌های دیگر برتر فرض می‌شود و دوم آنکه دوره جدید با شروعی جدید ارتباط داشته و از یک گسست تاریخی و فکری حمایت می‌کند. عصر مدرنیته و زندگی مدرن با خود مفاهیم و ارزشها و مقوله‌های خاصی را به همراه داشته است که می‌توان آنها را در ادبیات واکاوی نمود. در این مقاله سعی داریم ترکیب دو مفهوم جدید در مدرنیته را بررسی و در نهایت در ادبیات واکاوی نماییم. باید گفت یکی از مفاهیم مهم و موثر در مباحث اجتماعی، جنسیت^۱ است که به عنوان پایه و سازمان دهنده زندگی مدرن پیرجاست. واژه جنسیت یک مفهوم اجتماعی است و شامل رفتارها، نقش‌های اجتماعی و اندیشه‌های اجتماعی است که فرهنگ حاکم بر هر جامعه به عهده دو جنس زن و مرد می‌گذارد. عملاً در هر فرهنگی تفاوت‌های جنسی و جنسیت، راه و رسم محوری هستند که انسان‌ها خود را به عنوان اشخاص می‌شناسند، روابط اجتماعی را سازماندهی می‌نمایند و سمبلی از پیامدها و فرآیندهای طبیعی و اجتماعی هستند (سفیری، ۱۳۸۷: ۱۸). بنا به نظر فوکو، جنسیت، بیشتر مجموعه‌ای تصادفی و مشروط از سخن‌ها، درون‌مایه‌ها یا اعمال است که از سرآغاز روزگار مدرن با سفسطه‌گری روزافزونی، افراد را دورن‌مناسبات قدرتی اجتماعی و سخن‌باقی‌نگه‌داشته است و به معنای روش اداره کردن، تولید کردن و نظارت ما بر بدنمان، کنش‌هایمان و مناسبات اجتماعی مان در جامعه است که در این مقام اهرمی است اصلی برای به انقیاد در آوردن سیستماتیک فرهنگی پیکر فردی و اجتماعی (فوکو، ۱۳۷۸: ۱۶۲). اما جنسیت مفهومی نیست که در همین حد و اندازه به آن پرداخته شود.

موضوع جنسیت موضوعی است که با تمامی تعاملات و ارتباطات حیات بشر تنیده شده است. در جایی جنسیت به عنوان عامل خشونت و ناکارآمدی و در جایی دیگر مولد سرمایه در نظر گرفته شده است. باید گفت مفهوم سرمایه از مفاهیمی است که منشاء ظهور، در عصر مدرنیته دارد. سرمایه در شکل اقتصادی آن به عنوان شاخص انباره در نظر گرفته شده و اندیشه اصلی آن سرمایه گذاری با بازدهی مورد انتظار است. در نزد بورديو، توضیح ساختار و کارکرد جهان اجتماعی غیر ممکن است مگر آنکه سرمایه نه فقط به همان شکلی که نظریه اقتصادی آن را به رسمیت می شناسد، بلکه در تمامی اشکال آن از نو شناخته و معرفی شوند (بورديو، ۱۹۸۵: ۱). اشکال مختلف سرمایه در سراسر تاریخ تجارت وجود داشته، با وجود این، طی زمان اهمیت نسبی هر یک از آنها تغییر یافته است. سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، سرمایه نمادین و سرمایه انسانی. هر فرد و هر مجموعه ای از افراد در جامعه دارای سرمایه ای کلی می شوند که خود ترکیبی است از سرمایه های نامبرده. بنابراین سرمایه هر منبعی است، که در عرصه خاصی اثر بگذارد، و به فرد امکان دهد که سود خاصی را از طریق مشارکت در رقابت بر سر آن به دست آورد. اخیراً برخی اندیشمندان نوع دیگری از سرمایه را در جامعه شناسی مطرح و مطالبی را در مورد آن به بوته نقد و بررسی گذاشته اند. سرمایه جنسی، در حال حاضر جدیدترین نوع سرمایه است که بیشتر شامل استفاده از زیبایی های ظاهری و توانمندی های جنسی و رفتاری افراد در تعامل با دیگر افراد جامعه است و در یک معنای عام، نوعی سرمایه گذاری بر اساس ویژگی های جنسی و جنسیت بوده که با بازده مورد انتظار در بازار تعریف می شود. البته لفظ بازار لفظی لستعاره ای است و محدوده آن در تحلیل های گوناگون می تواند اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و یا بازار کار باشد که در آن، افراد با استفاده و تقویت ویژگی ها و مهارت های جنسیتی خود، منافع مورد انتظار را تولید نمایند. سرمایه جنسی موضوعاتی نظیر زیبایی، جذابیت، سرزندگی، ذکاوت، خوش پوشی، دلربایی، مهارت های اجتماعی و غیره را در بر می گیرد. سرمایه جنسی شکلی است از شایستگی اجتماعی عطا شده به یک فرد، مانند خوشرویی جنسی (زن یا مرد) به اکثریت گروه های اجتماعی (زن یا مرد). همین طور در اشکال دیگر سرمایه، سرمایه جنسی قابل تبدیل است و ممکن است برای دستیابی به اشکال دیگری از سرمایه چون سرمایه اجتماعی و اقتصادی مفید باشد.

در مجموع می‌توان گفت که سرمایه جنسی ترکیبی از جذابیت‌های زیبایی شناختی، دیداری، ظاهری و اجتماعی و جنسی فرد برای سایر اعضای جامعه‌ای است که او در آن زندگی می‌کند به ویژه برای اعضای از جنس مخالف و در تمامی زمینه‌های اجتماعی. این سرمایه هم شامل مهارت‌هایی می‌شود که می‌توانند آموخته یا تقویت شوند و هم ویژگی‌هایی که در زمان تولد تعیین می‌شوند مثل قد و رنگ پوست. در واقع، سرمایه جنسی یک دارایی مهم است برای گروه‌هایی که دسترسی به سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و انسانی دارند (حکیم، ۱۳۹۱: ۳۱). شاخص‌های سرمایه جنسی غالباً برای زنان و مردان متفاوت بوده و در بین فرهنگ‌ها و در جوامع مختلف نیز متفاوت است. این هرچند برخی از شاخص‌ها چون زیبایی می‌تواند جهان شمول باشد اما تعریفی که هر فرهنگ از زیبایی دارد خاص و ویژه است. باید گفت پژوهش‌های اندکی در زمینه سرمایه جنسی انجام پذیرفته است. باید گفت تحقیقی که به بررسی مؤلفه‌های سرمایه جنسی در مضامین فرهنگی پرداخته باشد توسط محقق یافت نشد.

در موقعیت‌هایی که زندگی عمومی و شخصی با یکدیگر درهم تنیده می‌شوند، بر اهمیت سرمایه جنسی افزوده شده و فقط به واسطه جذابیت جنسی یا مهارت جنسی فرد دارای اهمیت نمی‌شود، بلکه در برخی موقعیت‌ها مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی این سرمایه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌شود. به منظور فهم فرآیندهای اجتماعی، اقتصادی، تعاملات اجتماعی و جایگاه اقتصادی افراد در جامعه درک مفهوم سرمایه جنسی از اهمیت خاصی برخوردار است. در دوران معاصر و در شرایطی که جامعه ما در راه تجربه به دست آوردن زندگی مدرن است، استفاده از سرمایه جنسی در بین جوانان معمول و مهم گردیده است و وجود معنادار این نوع سرمایه و به کارگیری فراوان آن را می‌توان در بسیاری از بخش‌ها و گروه‌های اجتماعی خصوصاً در بخش‌هایی که زنان در آن حضور بیشتری دارند دید. بنابراین با توجه به اینکه فرهنگ‌ها در میزان اهمیتی که برای شاخص‌های سرمایه جنسی قائلند، متفاوتند و همچنین مؤلفه‌های سرمایه جنسی در جوامع مختلف تعریفی متفاوت دارند، ضرورت دارد به بررسی این مؤلفه‌ها در زمینه‌های فرهنگی مختلف پرداخته شود. ادبیات به عنوان یکی از عناصر فرهنگی مهم نماینده زندگی و یک حقیقت اجتماعی است و جامعه‌شناسی ادبیات به منظور مفهوم

نمودن پیوندهای متن ادبی و جامعه به بررسی رابطه اثر ادبی و ساختارهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می‌پردازد. تحقیق حاضر در پی پاسخ به سولات زیر است:

مولفه‌های سرمایه جنسی در رمان‌های پرتیراژ ایران چیست؟ کدام یک از مولفه‌های سرمایه جنسی در رمان‌های پرتیراژ از وزن بیشتری برخوردار است؟ سرمایه جنسی تا چه اندازه بین زنان و مردان متفاوت است؟ با ید متذکر شد که محقق در این مقاله سعی بر نقد دیدگاه نظری سرمایه جنسی ندارد با توجه به اینکه معتقدیم انتقاداتی جدی بر این دیدگاه وارد است. لذا تنها به بررسی مولفه‌ها بسنده می‌نماییم.

دیدگاه‌های نظری

بنا به دیدگاه بوردیو، سرمایه هر نوع خاستگاه و سرچشمه در عرصه اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی که در این صحنه حاصل می‌گردد، موثر واقع شود (استونز، ۱۳۹۰: ۳۳۴) همچنین معنایی وسیع‌تر از معنای پولی در اقتصاد است. سرمایه یک منبع عام است که می‌تواند شکل پولی و غیر پولی و یا ملموس و غیرملموس به خود گیرد (بوردیو، ۱۳۸۲). بوردیو عقیده دارد وضعیت و موقعیت هر فرد، گروه یا نهاد در فضای اجتماعی به وسیله دو مختصه ترسیم می‌شود: ترکیب و حجم کلی سرمایه‌ای که آنها به دست آورده و در اختیار دارند و تغییر در حجم و ترکیب سرمایه در طول زمان، روند و مسیر فرد، گروه یا نهاد را در فضای اجتماعی مشخص می‌سازد. بوردیو مشخص می‌سازد در جوامع پیشرفته، افراد با فضای اجتماعی یکسان مواجه نیستند. حوزه‌های گوناگون و متفاوت زندگی، مدل‌های کوچک متمایزی از قواعد و مقررات و اشکال قدرت را شکل می‌دهند که میدان را تشکیل می‌دهند. میدان فضای ساختمند جایگاه‌ها و قدرتی است که تصمیمات مشخص خود را بر کسانی وارد آن می‌شوند تحمیل می‌سازد (استونز، ۱۳۹۰: ۳۳۶). در اندیشه بوردیو خصلت شامل ساختارهای ساختاردهنده، و نوعی شیوه بودن که موجب پیدایی اعمالی در تطابق با شرایط خاصی می‌شود. یک شخص با یک نوع خصلت مشخص که در تطابق با فرصت‌های زندگی او قرار دارد، خودش را در آن شرایط مشخص راحت حس می‌کند و خودش را با شرایط بازی تطبیق می‌دهد. استفاده بوردیو از مفهوم خصلت، باز می‌گردد به حالتی کلی و

دیرپا که کنش و عمل یک فرد در تمامی حوزه زندگی اش را پوشش می‌دهد. حالت‌هایی که ایجاد کننده اعمال، ادراکات و رفتارهایی که آگاهانه توسط قوانین، هماهنگ یا رهبری نمی‌شوند، ولی با این حال آن قدر عادی هستند که سازگار تلقی می‌شوند و با نرم‌ها و هنجارها مطابقت دارند. حالت‌هایی که واسطه میان عاملیت و ساختار هستند و نقش شان هم انگیزه عمل بودن است و هم زمینه ای برای آن بودن. از طریق خصلت ادراک را داوری کرده و در جهان پیرامون خود عمل می‌کنیم. این قالب‌های ناخودآگاه به واسطه قرار گرفتن پیوسته در معرض شرایط و شرطی سازی‌های اجتماعی از طریق درونی ساختن محدودیت او امکانات بیرونی صورت می‌گیرد بدین معنا که این قالب‌ها بین افرادی که در معرض تجارب مشابه قرار می‌گیرند مشترک است، با این همه هر فرد گونه ای منحصر به فردی از آن قالب مشترک را در اختیار داشته و بر طبق آن عمل می‌کند (استونز، ۱۳۹۰: ۳۳۵).

خصلت، برای یک سوژه دریافت کننده عبارت است از بازنمایی اصیل جهان پیرامون و یا شبکه‌ای از معناها که خود سازنده آن بوده است. پس خصلت، هم مجموعه ای از گرایش‌ها و تمایلات تجسم یافته است و هم مکانیسمی که ممکن است باعث تشخیص اشتباه روابط قدرت شود. خصلت، فرهنگ است. با سازگاری خصلت با هنجارها، نابرابری می‌تواند طبیعی به نظر برسد و نابرابری‌های اجتماعی توسط تکرار آرام عمل به صورت قانون دربیانند.

خصلت، با قدرت و توانایی تشکیل میدانی که خود از آن برخاسته است، هم جبری و هم تولید کننده و سازنده است.

نظام خصلتی که افراد کسب می‌کنند به موقعیت‌هایی که در جامعه اشغال نمی‌کند بستگی دارد یعنی وابسته به میزان بهره مندی از سرمایه است (استونز، ۱۳۹۰: ۳۳۷). جنسیت یک موضوع مرکزی در اندیشه و استدلال بوردیو است و استدلال می‌کند که جنسیت عبارت است از خصلت با خصوصیت و کاراکنتر جنسی که در نوع رفتار جسمی، تجسم می‌یابد. جنسیت، آن گونه که توسط بوردیو مطرح می‌شود، همه شکل‌های دیگر سرمایه را در بر می‌گیرد. او تلاش می‌کند سرمایه فرهنگی را تا آنجا بسط دهد که جذابیت جنسیتی را در برگیرد. چرا که تاکید بر این نکته دارد که بسیاری از جنبه‌های جسمانی فرد، بیشتر از آنکه ذاتی و مادر زادی باشد، اکتسابی است. او در بحث جنسیت به تحلیل روابط مردان و زنان پرداخت، اما دغدغه او

بررسی رقابت موجود بین دو جنس برای کنترل و قدرت یافتن بر یکدیگر بود. بورديو اعتقاد دارد جنسیت، بسته به شرایط می‌تواند در بسیاری از موارد بعنوان یک شکل پایه‌ای از سرمایه نمادین عمل کند و در میدان‌های مختلف، قدرت لازم را فراهم آورد، با اینکه جنسیت در بسیاری از وضعیت‌ها بطور مشخص به عنوان سرمایه نمادین بازشناخته و تصدیق می‌شود، با این حال اغلب به عنوان اصول جداسازی و داشتن نظر گاه عمل می‌کنند، بدون اینکه این موضوع مورد توجه، تصدیق و یا بازبینی قرار بگیرد. بورديو جنسیت را به عنوان سرمایه ای جداگانه نمی‌داند چراکه این سرمایه به طور کلی از سرمایه‌های دیگر جداست و رابطه آن با سایر سرمایه‌ها، تصادفی است. باید گفت بورديو در بحث سرمایه بر گروه‌هایی تمرکز دارد که دارایشان را از والدین و خانواده به ارث می‌برند و در این نگاه جنسیت سرمایه محسوب نمی‌شود، اما کاترین حکیم (۲۰۱۱) با الهام گرفتن از تقسیم بندی بورديو درباره انواع سرمایه، جنس و جنسیت را به عنوان سرمایه در نظر گرفته و سرمایه جنسی را معرفی می‌کند و بر این تمرکز دارد که افراد، دارایی‌های خود را طی تلاش شخصی در طول زندگی افزایش می‌دهند. او معتقد است همانگونه که در نگاه بورديویی انواع سرمایه قابل تبدیل به یکدیگرند، سرمایه جنسی نیز قابلیت تبدیل شدن به سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را دارد و نقش مهمی را در مناسبات قدرت در سطوح مختلف جامعه ایفا می‌کند.

حکیم عنوان می‌کند سرمایه جنسی، آمیزه ای از جذابیت ظاهری و اجتماعی است. این ترکیب در برگیرنده جذابیت‌های زیبایی شناختی، دیداری، ظاهری و جنسی فرد برای سایر اعضای جامعه است که او در آن زندگی می‌کند و به ویژه برای اعضای از جنس مخالف و در تمامی زمینه‌های اجتماعی (حکیم، ۱۳۹۱: ۳۱) سرمایه جنسی هم شامل مهارت‌هایی می‌شود که می‌توانند آموخته و یا تقویت شوند و هم شامل ویژگی‌هایی می‌شود که در زمان تولد تعیین می‌شوند. باید گفت مسائل جنسی تنها بخشی از این سرمایه بوده، هرچند که این مسائل در مقایسه با گذشته در زندگی امروز نقش پررنگ تری ایفا می‌کند، ضمن آنکه به شکلی فزاینده عرصه ادبیات، فرهنگ عمومی و تبلیغات را درنوردیده است و به حجم عظیمی از سرگرمی‌های جنسی از همه نوع دامن می‌زند.

حکیم شش مؤلفه را برای سرمایه جنسی عنوان کرده و اعتقاد دارد که برآیند شش مؤلفه است که نهایتاً سرمایه جنسی هر مرد یا زنی را رقم می‌زند. اهمیت نسبی این شش مؤلفه غالباً برای زنان و مردان متفاوت بوده و در بین فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف نیز متفاوت است. مضاف بر اینکه ایشان عقیده دارند سرمایه جنسی ارزشی فراتر از صرفاً مسأله جنسی دارد. مؤلفه‌های سرمایه جنسی از دیدگاه کاترین حکیم عبارتند از:

- ۱- زیبایی^۱: همواره یک مؤلفه محوری بوده؛ صرف نظر از اینکه در هر فرهنگ و مقطعی چه چیزی زیبا در نظر گرفته می‌شود، سلیقه شخصی نیز معتبر است.
- ۲- جذابیت جنسی^۲: مقوله‌ای است که به شخصیت و سبک فرد، زنانگی و مردانگی او، الگوی زندگی او و مشخصات و تعامل اجتماعی او مربوط می‌شود.
- ۳- مؤلفه اجتماعی: خوش مشربی، دلربایی، مهارت‌های اجتماعی در تعامل بطوریکه فرد توانایی انجام کاری داشته باشد که دیگران از او خوششان بیاید و با او احساس شادمانی کنند.
- ۴- سرزندگی^۳: ترکیبی از برزندگی ظاهری، انرژی اجتماعی و خوش مشربی. مثل مهارت‌های رقص و ورزش
- ۵- شیوه ظاهر شدن در جامعه: شکل لباس پوشیدن، آرایش چهره، عطر، جواهرات و تعلقات مختلفی که افراد با خود حمل می‌کنند یا می‌پوشند تا پایگاه اجتماعی و سبک زندگی خود را به جامعه نشان دهند.
- ۶- مسایل جنسی: شامل مهارت جنسی، انرژی و هر چیزی که فرد را از نظر جنسی تبدیل به یک شریک عاطفی-جنسی موفق می‌سازد (حکیم، ۱۳۹۱: ۲۶).

به طور کلی در ارتباط با ویژگی‌های سرمایه جنسی از دیدگاه حکیم می‌توان ویژگی‌هایی چون الف. تبدیل پذیری آن به انواع دیگر سرمایه، ب. انتخابی بودن سرمایه جنسی به عنوان یک رفتار؛ فرد در جامعه می‌آموزد که چطور باید یک زن یا یک مرد باشد و چگونگی ایفای نقش را فرا می‌گیرد در حالی که در راه اجرای صحیح آن باید مهارت کسب کند و خلاقیت به خرج دهد. ج. رابطه مستقیم و معنادار افزایش سطح رفاه و افزایش ارزش سرمایه جنسی. باید

1 Beauty

2 Sexual Attractiveness

3 Liveliness

یاد آوری کرد. جذابیت‌های جنسی می‌تواند به واسطه تغییرات اجتماعی و اقتصادی در طول زمان تغییر کند. افزایش رفاه باعث می‌شود افراد بیش از گذشته به فعالیت‌های فراغتی و تجملاتی و ظاهر و آرایش خود پردازند. پیشرفت تکنولوژی و علم زیبایی نیز استانداردهای زیبایی را به طور مداوم تغییر و افزایش می‌دهد و انتظارات برای داشتن ظاهری جذاب در سنین مختلف را بالا می‌برد. حکیم در این خصوص معتقد است که در جوامع مدرن به دلیل رشد رفاه، رشد و تأثیر رسانه‌ها و برجسته شدن مسأله فراغت و تفریح، در شهرهای بزرگ و چندفرهنگی شاهد بالارفتن ارزش این سرمایه هستیم. در حالی که در جوامع سنتی ازدواج بیشتر به پایگاه و طبقه اجتماعی، موقعیت خانوادگی و مذهب مرتبط بود، در جوامع مدرن، سرمایه جنسی بیشتر است که شانس ازدواج را برای یک زن یا یک مرد فراهم می‌کند (حکیم، ۲۰۱۱: ۵۳) اشاره کرد. بنابراین اگر سرمایه جنسی را در کنار سایر سرمایه‌های مطرح شده توسط بورديو پذيريم می‌توان قوانین حاکم بر سایر سرمایه‌ها از جمله قابل تبدیل بودن اشکال مختلف سرمایه به یکدیگر، دارایی شخصی که در حجم و ترکیب و قابلیت تبدیل به یکدیگر متفاوت بوده و اشکال متفاوتی از قدرت محسوب می‌شوند، را بر سرمایه جنسی حاکم نمود.

به طور کلی باید گفت تا کنون مطالعه ای مجزا سرمایه جنسی افراد را مورد سنجش قرار نداده است با این وجود مطالعاتی در حوزه مولفه‌های سرمایه جنسی انجام پذیرفته است. چراکه این مولفه‌ها در فرهنگ‌ها و جوامع مختلف تا حدی متفاوت هستند. در تایلند (۲۰۰۴) مطالعاتی به انجام رسیده که تلاش کرده‌اند تا دریابند آیا به زیبایی در سرتاسر جهان به یک شکل نگریسته می‌شود یا نه، و به این نتیجه رسیده‌اند که این مسأله یک موضوع جهانشمول است و تنها در فرهنگ‌های منزوی استثنایی وجود دارد (نیز بر، ۲۰۰۵).

در پژوهشی که در سال ۱۹۹۴ بر روی ۶ هزار مرد آمریکایی بین سنین ۱۸ تا ۵۵ سال انجام شد از مردان پرسیده شد دوست دارند خود را چگونه ببینند: نتایج نشان داد که انتخابهایی که بیشترین جایگاه را داشته‌اند دغدغه‌های ظاهری چون جذاب و خوش قیافه بودن و اعتماد به نفس داشتن بوده است باید گفت پولدار بودن در جایگاههای پایین قرار گرفته است (جاکسون وهانتر: ۱۹۹۵).

جفریز (۲۰۰۵) در پژوهشی عنوان می‌کند که افراد جذاب احتمال بیشتری دارد که باهوش، ماهر و دارای مهارت‌های اجتماعی قلمداد شوند و مطابق با آن با آنها برخورد شود و این الگویی است که از دهه‌های ۱۹۶۰ تا به امروز ادامه دارد.

در مجموع باید گفت در فرهنگ‌ها و جوامع گوناگون نوع و میزان اهمیتی که برای مقوله‌های سرمایه جنسی قایلند متفاوت است و این امر در مضامین فرهنگی بازنموده می‌شود. می‌توان با بررسی فیلم‌ها و ادبیات و دیگر محصولات فرهنگی این مقوله را مورد بررسی و پژوهش قرار داد. ادبیات و هنر به دلیل رویکرد غیرمستقیمی که به مسایل دارند، از گیرایی، جذابیت و تأثیرگذاری بیشتری هم برخوردارند. اساساً ادبیات را آینه تمام‌نمای ملت‌ها می‌دانند. بنابراین، داستان و رمان می‌تواند در بازتابش فرهنگ عمومی جامعه، نقشی بسیار مهم و ارزشمندی را ایفا کند و اندیشه‌ها، باورها و عملکردهای ملت‌ها را به یکدیگر بنمایاند. داستان کوتاه و رمان از تأثیرگذارترین قالب‌های ادبی به شمار می‌روند. رمان از انواع ادبی جدید است و قدمت آن نسبت به شعر و نمایش که سابقه‌ای طولانی در تاریخ ادبیات جهان دارد، بسیار کم است. گلدمن رمان را حماسه‌ای ذهنی می‌داند که در آن نویسنده خواستار ترسیم جهان به شیوه خاص خود است. حماسه در واقع بر آن است که هماهنگی تام جهان را بیان کند و دنیایی را عرضه می‌دارد که در آن همه پاسخ‌ها، حتی پیش از طرح پرسش‌ها، داده شده‌اند، جهانی که در آن، معنا، در دل همه جلوه‌های زندگی نهفته است و فقط باید آشکارا بیان شود. در اهمیت رمان و دلیل انتخاب رمان باید گفت؛ در اغلب تعریف‌های رمان، به واقعیت‌های زندگی و انعکاس صحیح آن در رمان اشاره شده است، اما هدف رمان ساختن زندگی نیست بلکه ابداع مجدد آن است. رمان هرگز نمی‌تواند عیناً واقعیت‌های زندگی را نشان دهد چرا که زاینده تخیل است و با واقعیت‌های زندگی که نه خیالی و نه ابتکاری‌اند در چگونگی و ماهیت متفاوت است. اما با این حال عناصر تشکیل‌دهنده رمان از واقعیت‌های زندگی نشأت گرفته و حقیقت‌مانند است. اخیراً منتقدانی چند کوشیدند تعریف جامع‌تری برای رمان ارائه دهند و آن را برخوردار از عناصر تربیتی و آموزشی دانستند، زیرا که رمان می‌تواند ما را از نتایج وقایع آگاه نماید، وقایعی که مشابه حوادث زندگی واقعی است و امکان وقوع آن در زندگی برای هر فردی وجود دارد. بنابراین رمان آگاهی از نتایج وقایع و حوادث را که بخش عمده‌ای از

معرفت و دانش لازم برای انجام تصمیمات درست و عاقلانه است، به فرد می‌دهد. رمان نشان می‌دهد که چگونه ویژگی‌های شخصیتی، سبب بروز اعمال می‌شوند (میرصادقی، ۱۳۶۶: ۴۸) و این اعمال به کجا و به چه نتیجه‌ای منتهی می‌شوند. می‌توان گفت به رفتارها، خودخواهی‌ها، خودفربیی‌ها و دیگر ضعف‌های انسانی موجود در خودمان از طریق خواندن رمان بیشتر و بهتر پی‌می‌بریم تا از طریق کسی که ما را نصیحت می‌کند. رمان آینه تمام‌نمای زندگی و رفتارهای بشری است. امروزه روانشناسان به این نکته دست یافته‌اند که خواندن یک رمان در صورتی که خواننده تحت تأثیر واقعیت آن قرار گیرد، از دیدن تصویر واقعی خود در آینه یا قطعه عکس، چیزی کم ندارد.

از این سخن می‌توان به ارزش و اعتبار یک رمان خوب پی‌برد، چرا که خواننده خواه ناخواه تحت تأثیر قرار می‌گیرد. « و خود را به جای شخصیت‌های رمان می‌بیند، در قالب شخصیت اغلب آنها فرو می‌رود و مستقیم یا غیرمستقیم حرکات، رفتار و خصوصیات آنها را تقلید می‌کند. تعمیم چنین امری در هر کس که کتاب می‌خواند نتایج عظیمی به بار می‌آورد تا حدی که ممکن است فرهنگ و خصلت جامعه‌ای را دگرگون نماید.

بنابراین می‌توان گفت رمان بازتابی از جهان بینی گروه‌های اجتماعی است و با مطالعه آن به ساخت اجتماعی و جهان بینی حاکم بر جامعه می‌توان دست یافت. یک رمان خوب ادعایی جز کشف حقیقت جهان و انسان و رابطه این دو با هم ندارد. با پذیرش اصل بازتابی بودن ادبیات در این پژوهش سعی شده به بررسی مولفه‌های سرمایه‌جنسی در ادبیات پرتیراژ دهه اخیر پرداخته شود.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر تحلیل محتوای جهت‌دار استفاده است. چرا که هدف اصلی تحقیق شناخت مولفه‌های سرمایه‌جنسی در ادبیات است. این روش زمانی به کار می‌رود که نظریه یا تحقیقات قبلی که درباره‌ی یک پدیده مطرح‌اند یا کامل نیستند یا به توصیف‌های بیشتری نیازمندند. در این حالت محقق کیفی، روش تحلیل محتوا با رویکرد جهت‌دار را بر می‌گزیند. این روش را معمولاً براساس روش قیاسی متکی بر نظریه طبقه‌بندی می‌کنند که

تمایزات آن با دیگر روش‌ها بر اساس نقش نظریه در آن‌هاست. هدف تحلیل محتوای جهت‌دار معتبر ساختن و گسترش چارچوب دادن مفهومی نظریه و یا خود نظریه است (ایمان، ۱۳۹۰: ۲۵) در این روش نظریه از پیش موجود به تمرکز بر پرسش‌های تحقیق کمک نموده و پیش‌بینی‌هایی را درباره متغیرهای مورد نظر یا درباره ارتباط بین متغیرها فراهم نموده است. تحلیل محتوا با رویکرد جهت‌دار نسبت به دیگر روش‌های تحلیل محتوا از فرایند ساختارمندتری برخوردار است. با به کار بردن نظریه‌های موجود یا پژوهش‌های پیشین، پژوهشگر کار خود را با شناسایی متغیرها یا مفاهیم اصلی برای طبقه‌بندی رمزهای اولیه و تعاریف عملیاتی آغاز نمود.

راهکار رمزگذاری: هدف تحقیق، شناسایی و مقوله‌بندی همه موارد مربوط به یک پدیده ویژه که در این جا سرمایه‌های جنسی است، در ابتدا کل متن مطالعه شد و آن بخش‌هایی که براساس برداشت اولیه ما (سرمایه جنسی) مشخص شده، علامت‌گذاری گردیدند. در مرحله بعدی براساس رمزهای از پیش تعیین شده (بر اساس نظریه) قسمت‌هایی که علامت‌گذاری شده‌اند، رمزگذاری گردیدند. و به هر بخش از متن که در این رمزگذاری اولیه جای نگرفتند، رمزی جدید داده شد.

واحد تحلیل: مقداری از فضایی که به عمل خاص تحت مطالعه اختصاص یافته است که در این تحقیق همان کتاب است.

واحد معنا یا واحد رمزگذاری: مجموعه واژگانی که از آنها معانی مشابه و یکسان دریافت شده است و عباراتی را دربر می‌گیرد که سرمایه‌های جنسی را نشان می‌دهند. ۱- جملاتی که زیبایی را توصیف و آن را به عنوان یک ویژگی خاص که برتری آفرین است در نظر می‌گیرند. ۲- جملات مرتبط با جذابیت جنسی که آن را توصیف نموده و به عنوان ویژگی موفقیت‌آمیز از آن یاد می‌کنند. ۳- جملاتی که مهارت‌های ارتباطی را توصیف و آن را به عنوان یک ویژگی خاص که برتری آفرین است در نظر می‌گیرند. ۴- جملاتی که در عین توصیف شیوه‌های ظاهر شدن در جامعه، آن را به عنوان یک ویژگی پر سود می‌دانند. ۵- جملاتی که سرزندگی را توصیف نموده و آن را به عنوان یک ویژگی خاص که برتری آفرین است در نظر

می‌گیرند (ایمان، ۱۳۹۰: ۲۶). جهت اطلاع کافی از تعداد تکرارها پس از مشخص نمودن مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها و مفاهیم، به ارایه تعداد تکرار مفاهیم در متون مورد بررسی پرداخته شد. در انتخاب نمونه دو معیار از اهمیت بیشتری برخوردار است: ۱- ارزش ادبی ۲- ارزش بازاری، ارزش ادبی را ناقدان ادبی تعیین می‌کنند و ارزش بازاری معطوف به تیراژ اثر است. با مصاحبه ای که محقق با دانشجویان دختر و پسر انجام داد به این نتیجه رسیدیم که جوانان بیشتر به خواندن آثار مردم‌پسند گرایش دارند. به هر حال نمونه تحقیق به هیچ روی خالی از اشکال نیست بنابراین جامعه آماری تحقیق رمان‌های پرتیراژ سال‌های اخیر (۱۳۷۵-۱۳۹۰) است.

بر اساس اطلاعات موجود در بانک اطلاعات خانه کتاب، مشخصات ۴۷ کتاب که در زمینه ادبیات داستانی در ۱۴ سال گذشته بیش از ۱۰ نوبت چاپ داشته‌اند، در اختیار محقق قرار گرفت و از این میان بر اساس اشباع نظری تعداد ۱۲ رمان به شیوه کاملاً تصادفی انتخاب و تحلیل شدند.

رمان‌های انتخاب شده: «بامداد خممار» فتانه حاج سیدجوادی (۳۸ چاپ)، «من او» رضا امیرخانی (۲۶) «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم» زویا پیرزاد (۲۲)، «دالان بهشت» نازی صفوی (۲۲)، «کافه پیانو» فرهاد جعفری (۲۱)، «پریچهر» مرتضی مودب‌پور (۱۸)، «یاسمین» مرتضی مودب‌پور (۱۸)، «عادت می‌کنیم» زویا پیرزاد (۱۲)، «گستره محبت» نسرین قدیری (۱۳)، «آتوبوس» فهیمه رحیمی (۱۲)، «شب سراب» ناهید پژواک (۱۷)، «پنجره» فهیمه رحیمی (۱۵) آثار مورد بررسی مفهومی قرار گرفت و مولفه‌های سرمایه جنسی به تأسی از خانم حکیم ناظر بر ۶ مقوله اصلی، مورد بررسی قرار گرفتند.

جدول ۱- مؤلفه‌های سرمایه جنسی برای زنان

تکرار	مفاهیم	زیرمقوله	مقوله
۵۳	چشمان درشت-رنگ چشم-بینی یونانی-لب‌های خوش ترکیب-پوست زیتونی-چشمان زیبا-مژه‌های بلند-دندان‌های مرواریدی-گونه‌های برجسته-ابروهای کشیده و زیبا	سلیقه شخصی	زیبایی
۴۹	چشمان خم‌لب‌های کوچک و گوش‌تالود-چشمان سیاه-پوست سفید و لطیف-ابروهای کشیده-صورت ظریف-دندان‌های سفید و مرتب-بینی کوچک	سلیقه فرهنگی	
۱۰۲		جمع	
۲۴	پاهای کشیده و خوش تراش-قد بلند-موهای مشکی و بلند-صدای دلنشین و زیبا-دستان کشیده و سفید-صورت گل انداخته-	بدن جذاب	جذابیت جنسی
۴۳	سنگین و باوقار-حرکات و راه رفتن با وقار و خرامان خرامان-مهربان-اسم زیبا-اعتماد به نفس-باهوش و باذکاوت	شخصیت فردی	
۲۱	تکان دادن موها با لوندی-رسیدگی به تغذیه مرد-ناز و نوازش-خوردن و آشامیدن با حرکات فریبنده-کشیدن دست روی صورت طرف مقابل	رفتار زنانه	
۳۰	نگاه زیبا و معصومانه-خنده زیبا °نگاه زیرچشمی-نگاه پرمحبت	دلربایی	
۲	استفاده از سخنان اغوا کننده (من برات مهمم- تا آخر دنیا باتو باشم)	تعاملات اجتماعی	
۱۲۰		جمع	
۲۴	توجه به حرف طرف مقابل-زود باور نبودن-همدل بودن با طرف مقابل-توان حل مساله	مهارت اجتماعی	
۱۴	شوخ طبع-شاد و شنگول	خوش مشربی	مؤلفه اجتماعی
۳۸		جمع	

ادامه جدول ۱- مولفه‌های سرمایه جنسی برای زنان			
تکرار	مفاهیم	زیرمقوله	مقوله
۳۱	هنرمند-رقص زیبا-توانایی نواختن موسیقی-ورزش- خسته نشدن	انرژی اجتماعی	سرزندگی
۲۷	کفش زیبا و گران قیمت-عینک آفتابی-لباس تنگ و زیبا-شلوار جین-بلوز قرمز-دامن کوتاه-شال °مانتوی کوتاه	نحوه لباس پوشیدن	شیوه ظاهر شدن در جامعه
۲۰	ریمل-آرایش ملیح-رژلب قرمز و صورتی-خط چشم زیبا-ناخن‌های آنکات کرده-کرم خوش رنگ و بو	آرایش چهره	
۵	عطر خوش بو	استفاده از عطریات	
۸	انگشتر ظریف عقیق-گردنبند - گوشواره‌های بلند	جواهرات و تزیینات	
۶	موهای صاف بلند	مدل مو	
۴	شیک پوش بنا به مد	مد گرایی	
۶۹		جمع	

تفسیر جدول

بررسی جدول مولفه‌های سرمایه جنسی زنان حاکی از آن است که در ارتباط با مقوله زیبایی بیشترین فراوانی مربوط به سلیقه شخصی است؛ به طوری که در وهله نخست سلیقه و خواست‌های شخصی زیبایی را تعریف کرده و پس از آن سلیقه فرهنگی تعاریف زیبایی را ارائه می‌دهد. هرچند در بسیاری از مولفه‌های زیبایی سلیقه شخصی و فرهنگی بسیار به یکدیگر نزدیک و حتی برهم منطبق می‌گردند، اما تاثیر سلیقه شخصی را نمی‌توان انکار کرد. در ارتباط با مقوله جذابیت جنسی زیر مولفه‌ای که بیشترین فراوانی را دارا است شخصیت فردی است. مفاهیم ناظر بر شخصیت فردی نشان می‌دهد که ساختار فرهنگی جامعه ما آن حد که برای

متانت و حرکات باوقار و هوش ذکاوت زنانه به عنوان یکی از شاخص‌های سرمایه جنسی اهمیت قابل شده است برای دیگر زیرمؤلفه‌های جذابیت جنسی قابل نیست. پس از آن بدن جذاب و دلربایی بیشترین فراوانی را دارا هستند. در ارتباط با مقوله اجتماعی، باید گفت زیرمقوله مهارت اجتماعی بیشترین فراوانی را دارا است مفاهیم مرتبط با این زیرمقوله همچون توانایی توجه به حرف طرف مقابل و همدلی کردن نشان می‌دهد مهارت‌های اجتماعی همانا توانایی برقراری روابط بین فردی با دیگران بوده به نحوی که از نظر جامعه قابل قبول و منطبق بر عرف جامعه باشد، می‌تواند به عنوان یک دارایی مهم برای فرد تلقی شود. در ارتباط با مقوله سرزندگی تنها زیرمقوله‌ای که در ادبیات می‌توان مفاهیمی برای آن یافت، زیرمقوله انرژی اجتماعی است. ورزش کردن و رقص و نواختن موسیقی از مفاهیمی هستند که این زیرمقوله را شکل داده‌اند. بررسی فرهنگ نشان می‌دهد که موسیقی و رقص از جایگاه خاصی در فرهنگ‌های مختلف برخوردارند. موسیقی فاخر می‌تواند آرامش بخش و خلاقیت برانگیز باشد. تاثیر ورزش نیز بر سلامت روحی و جسمی افراد به خصوص زنان نیز بر همگان مشخص است. بررسی مقوله شیوه ظاهر شدن در جامعه نشان می‌دهد که نحوه لباس پوشیدن و آرایش چهره از مهمترین زیرمقوله‌ها محسوب می‌شوند و آنچه توجه را به خود جلب می‌کند رنگ قرمز در پوشش و آرایش است. این رنگ و استفاده از آن یکی از مفاهیم مرتبط با سرمایه جنسی محسوب می‌شود. لباس کوتاه و شلوار جین نیز همین ویژگی را دارند. باید گفت برخی از مؤلفه‌های سرمایه جنسی که توسط خانم حکیم تعریف شده است در رمان‌های بررسی شده یافت نشد مثل مقوله روابط جنسی. در فرهنگ ایرانی این مقوله از شخصی‌ترین روابط محسوب گشته و معمولاً در حوزه عمومی مطرح نمی‌گردد.

جدول ۲- مولفه‌های سرمایه جنسی برای مردان

تکرار	مفاهیم	زیرمقوله	مقوله
۲۵	چشمان زیبا و ابروهای کشیده و سیاه	سلیقه شخصی و سلیقه فرهنگی	زیبایی
۴۱	قد بلند-خوش تیپ و چهارشانه- موهای خوش حالت- نه چاق و نه لاغر- ماهیچه‌های عضلانی- عضلات سخت و کشیده-دستان کار کرده- موهای پرپشت- گردن کشیده-پیشانی بلند- صورت جذاب و کشیده	بدن جذاب	جذابیت جنسی
۳۲	اعتماد به نفس- باهوش و دارای کمی شیطنت- باجذب و تاحدی خشن-شجاع- صادق و راستگو-آدم خودساخته و مستقل	شخصیت فردی	
۳۱	نگاه نافذ- نگاه زیرچشمی-اخم-با غرور راه رفتن- کشیدن سیگار با نگاه سرد به طرف مقابل	رفتار مردانه	
۱۰۴		جمع	
۲۳	همدلی با طرف مقابل-توانایی گوش دادن با حرف طرف مقابل-منظم	مهارت اجتماعی	مولفه اجتماعی
۲۶	شوخ طبع- بذله گو	خوش مشربی	
۴۹		جمع	
۱۰	توانایی نواختن موسیقی	انرژی اجتماعی	سرزندگی
۱۲	لباس مردانه-کراوات-لباس متناسب نه تنگ و نه گشاد-شلوار جین	نحوه لباس پوشیدن	شیوه ظاهر شدن در جامعه
۱۲	صورت اصلاح کرده- موهای آراسته با ژل	آرایش چهره	
۸	عطر مردانه خوش بو	استفاده از عطریات	
۵	اهل سفر و مطالعه- روزنامه خوان	سبک زندگی	
۳۷		جمع	

تفسیر جدول

بررسی جدول مؤلفه‌های سرمایه جنسی مردان نشان می‌دهد: در ارتباط با مقوله زیبایی باید گفت که زیر مقوله‌های آن منطبق بر هم بوده و تنها دو مفهوم را در بر گرفته‌اند که تعداد تکرارشان قابل توجه نیست. اما مقوله جذابیت جنسی برای مردان از زیر مقوله‌های کمتری نسبت به زنان تشکیل شده اما مفاهیم بیشتری را در بر می‌گیرد و از اهمیت خاصی برخوردار است. در یک بررسی کلی باید گفت که مقوله جذابیت جنسی در ابتدا و پس از آن مقوله مؤلفه اجتماعی دارای بیشترین تکرار در رمان‌های نمونه هستند. پس از آن شیوه ظاهر شدن در جامعه است و باید گفت مقوله زیبایی پس از مقوله‌های فوق قرار می‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

بنا به دیدگاه مطالعات فرهنگی، جنسیت امری است ساخته اجتماع و جامعه به اشکال مختلف آن را بازنمایی می‌کند. جنس و مسائل مربوط به آن، دارای حوزه محدودی نیستند، بلکه به دیگر ابعاد جامعه پیوند خورده و در حوزه اقتصاد، سیاست و فرهنگ بازنمایی می‌شوند. در تحقیق حاضر به بررسی برخی از ابعاد سرمایه جنسی در ادبیات و رمان‌های پرتیراژ پرداخته شد. چرا که معتقدیم رمان مدرن فارسی علی‌رغم آن که فرمی مشابه آثار مدرن غرب دارد، نگاه سنتی خود را به موضوعات حفظ می‌کند و درعین بازنمایی تحولات اجتماعی، مسئولیت اجتماعی و ایدئولوژیک خود را حفظ می‌نماید. رمان بازتابی از ساختارهای فرهنگی و سیاسی جامعه بوده و به دلیل گرایش جوانان به خصوص زنان (جهرمی، ۱۳۹۱) به مطالعه آن می‌تواند بر مخاطب تاثیر هرچند ناچیز بگذارد. در این بررسی که به روش تحلیل محتوای جهت دار انجام شده بود پس از مطرح نمودن مقوله‌ها و زیر مقوله‌های سرمایه جنسی بر اساس نظریه خانم حکیم به استخراج مفاهیم مرتبط با مقولات پرداخته شد و نتیجه نشان داد که تمامی مقوله‌ها دارای تکرار در ادبیات مورد بررسی می‌باشند، اما مقوله روابط جنسی مفهوم قابل تکراری نداشته است. همچنین برخی از مولفه‌ها دارای مفاهیم جهان شمول می‌باشند مثل رفتارهای زنانه، جذابیت جنسی مردان، سرزندگی و مولفه اجتماعی برخی دیگر دارای بعد فرهنگی و تاریخی می‌باشند چون زیبایی و نحوه ظاهر شدن در جامعه و جذابیت جنسی زنان. در جمع

بندی دیگر مشخص شد مولفه‌های سرمایه جنسی در زنان در حد فاصل مقوله زیبایی و جذابیت جنسی قرار گرفته که از مفاهیم متعادلی برخوردارند. لیکن در ارتباط با مردان جذابیت جنسی و مقوله مؤلفه اجتماعی که مجموعاً ۱۵۳ تکرار را شامل می‌شوند و از اهمیت بخصوص برخوردارند. که با پژوهش‌های انجام شده در امریکا (۱۹۹۴) همخوانی دارد. همچنین در بررسی رمان بامداد خمار که در مقطعی از تاریخ گذشته اتفاق افتاده است و مقایسه آن با رمان‌های دیگر به این نکته دست یافتیم که مقوله زیبایی و مفاهیم مرتبط با آن در روند تاریخی دچار دگرگونی می‌گردد. چاق بودن زن و دستان گویشتالود زن، خال صورت و باریکی لبان از نشانه‌های زیبایی محسوب شده که باگذشت زمان تغییر جدی یافته اند. همچنین لازم به ذکر است که در بررسی محتوای رمان‌های پرتیراژ مورد بررسی به این مهم دست یافته شد که پیش فرض‌های خانم حکیم در دیدگاه سرمایه جنسی اشتباهات اساسی دارند که برخی از آنها عبارتند از اینکه در نگاه وی مبنای رفتار باید مادی باشد، حتی در روابط عاطفی، افراد باید از هر وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف استفاده کنند، سرمایه جنسی ماندگار و تجدیدشونده است، تبدیل سرمایه جنسی به سرمایه اقتصادی الزامی است.

باید گفت توجه به سرمایه جنسی به عنوان یکی از اشکال سرمایه، دیدگاهی تازه و قابل بررسی و تامل است، اما به نظر میرسد دیدگاه خانم حکیم در این رابطه به نوعی به رقابتی کردن و کالایی کردن سرمایه جنسی می‌انجامد. صرف هزینه‌هایی بای زیباسازی دندان‌ها، جراحی پلاستیک، عضویت در سالن‌های بدن‌سازی و گرفتن مربی خصوصی برای تعلیم موسیقی و رقص جهت افزایش سرمایه جنسی از پیامدهای این دیدگاه است. ایشان با این فرض که سرمایه جنسی قابلیت تبدیل شدن به انواع دیگر سرمایه را دارد، در واقع این سرمایه را نردبانی برای رشد در عرصه‌های مختلف حیات اجتماعی قلمداد کرده است و به عبارتی دیگر به قابلیت‌های جنسی به عنوان یک سرمایه نگاه می‌شود، سرمایه‌ای که قابل داد و ستد بوده و می‌توان در ازای آن پول پرداخت کرد. باید یادآوری کرد که این ایده، ایده جدیدی نیست و در طول تاریخ چه در جنبه‌های مشروع و چه جنبه‌های نامشروع، حضور پیدا کرده و موضوع مبادله قرار گرفته است، اما دیدگاه وی، این ایده را به صورت یک نظریه هنجاری در آورده است، یعنی واقعیت‌های موجود را که همیشه وجود داشته، در قالب یک نظریه هنجاری

گردآوری کرده و این توصیه را داشته که سرمایه جنسی به عنوان امری که همواره وجود داشته، باید در بازار معاملات موضوعیت پیدا کند و در افزایش پول پرداخت شود. زنان هم باید از این قابلیت خود استفاده کنند تا به قدرت بیشتری در جامعه و در مناسباتشان با مردان دست پیدا کنند.

هر چند سرمایه جنسی فراتر از روابط جنسی است، اما در واقع بر جنسی تر شدن فضای اجتماعی صحنه می‌گذارد. وی بارد تک همسری و انحصارطلبی جنسی، بر رقابت پذیری سرمایه جنسی تأکید می‌کند و این رقابت پذیری به کالایی شدن این سرمایه و استفاده اقتصادی از آن منجر خواهد شد. افزون بر این، تجویز استفاده اقتصادی از سرمایه جنسی در خانواده به عاملی برای فروپاشی بنیان خانواده و بی بند و باری است. اگر قرار باشد بروز سرمایه جنسی در خانواده غیررایگان باشد، می‌توان تصور نمود که هر مرد و زنی که سرمایه جنسی بالاتری داشته باشند از متقاضی بیشتری برخوردار است و بنابراین دلیلی وجود نخواهد داشت که افراد، چه زن و چه مرد، خود را در چارچوب خانواده محدود نمایند و در حوزه اجتماعی سرمایه جنسی یعنی استفاده مردان و به خصوص زنان از جنس خود برای پیشبرد اهدافشان که با ارزش‌های فرهنگی ما تناقض دارد.

پیشنهادها

همانگونه که پیشتر مطرح شد دیدگاه سرمایه جنسی دیدگاهی بسیار تازه و قابل تأمل است بنابراین بر پژوهشگران حوزه فرهنگ پیشنهاد می‌شود به بررسی مولفه‌های سرمایه جنسی در دیگر عناصر فرهنگی پردازند و از آنجا که این سرمایه از شاخص‌های اندازه‌گیری معتبری برخوردار نیست ضروری است که به ساخت شاخص‌هایی جهت اندازه‌گیری معتبر و پایای سرمایه جنسی اقدام گردد. همچنین در بررسی‌های میدانی ارزش‌گذاری این سرمایه در مقایسه با سایر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی سنجیده گردد.

منابع

- ۱- استونز، راب. (۱۳۹۰). متفکران بزرگ جامعه‌شناسی، ترجمه مهدی میردامادی، تهران، نشر مرکز
- ۲- الکساندرز، ویکتوریا. (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی هنرها (شرحی بر اشکال زیبا و مردم پسند)، ترجمه اعظم راودراد، تهران، موسسه تالیف-ترجمه و نشر آثار هنری متن
- ۳- ایمان، محمدتقی. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی، فصلنامه پژوهش، سال سوم، شماره دوم.
- ۴- بوردیو، پیر. (۱۳۸۲). سرمایه جدید، ترجمه: مرتضی مردیها، اطلاعات سیاسی^۰ اقتصادی، سال هفدهم، شماره یازدهم و دوازدهم، مرداد و شهریور ۱۳۸۲.
- ۵- جهرمی، کاوه. (۱۳۹۱). بررسی نقش جنسیت در مصرف کالاهای فرهنگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۶- حکیم، کاترین. (۱۳۹۱). سرمایه جنسی و جنبه‌های سیاسی آن در دنیای امروز، ترجمه ژیلا سرابی، جلد اول، چاپ اول
- ۷- راودراد، اعظم. (۱۳۹۰). نظریه‌های جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، تهران انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم
- ۸- سفیری، خدیجه. (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی جنسیت، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان
- ۹- فوکو، میشل. (۱۳۷۸). دانش و قدرت، ترجمه محمد ضمیران، تهران، نشر هرمس
- ۱۰- گلدمن، لوسین. (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی ادبیات/دفاع از جامعه‌شناسی رمان، ترجمه محمد جعفر پوینده، تهران، انتشارات هوش و ابتکار
- ۱۱- گلدمن، لوسین. (۱۳۹۱). جامعه/فرهنگ/ادبیات، ترجمه و گردآوری محمد جعفر پوینده، تهران، انتشارات چشمه، چاپ سوم
- ۱۲- میرصادقی، جمال. (۱۳۶۶). ادبیات داستانی: قصه، داستان کوتاه، رمان با نگاهی به داستان‌نویسی معاصر ایران، تهران: نشر شفا، چاپ اول.
- ۱۳- وحید، فریدون. (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی در ادبیات فارسی، تهران، انتشارات سمت، چاپ سوم

- 14- Bourdieu , Pierre. (1985) "the forms of capital" In Handbook of theory and Researych for the sociology of education. edited by Rich arrdms. p. p. 241-258. New york: Greenwood pub.
- 15- Jackson,L. A. ,Hunter, J. E and Hodge, C. N (1995)"Physical attractiveness and intellectual competence, Social Phycology Quarterly, 58 (2):108-22
- 16- Jefdreys,E (2005)Beauty and Misigyny:Harmful Cultural Practice in the West,London and New YORK: Routledge.
- 17- Hakim Catherine (2011) Honey Money"The Power of Erotic Capital" ,First published, by the Penguin Group
- 18- Nisbert, R. E. (2003) The Geography of Thought: How Asians and Westerns Think Differently. . and W hy, New York: Free Press

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی